

[Réti István – Thorma János]

A MŰVÉSZETI NEVELÉSRŐL

Általánosan beismert és úton-útfélen hangoztatott igazság, hogy a magyar művészet föllendítésére két eszköz parallel működése szükséges, e két eszköz pedig: 1. a művészek nevelése és 2. a közönség nevelése. Mindkettőnek módozatairól a legutóbbi időben sok szó esett; éspedig több jóakarattal, mint szakértelemmel; inkább az igazság utáni tapogatózásoképp, mint az ajánlott utak helyességének feltétlenül biztos tudatában. A művészeti nevelés nagy fontosságú kérdéséhez hozzászólva nem vitatkozni akarunk, hanem teljes egészében és sorrendjében elmondjuk amaz eszméket és elveket, melyek nélkül művészeinket helyesen nem nevelhetjük, elmondjuk azokat úgy, amint elménkben és nyelvünkön vannak.

Élő és erős hitünk a magyar művészet jövőjében, és ezen ideálunk szeretete akarattá vált bennünk. Ez adta most kezünkbe a tollat, mely nem a mi szerszámunk, hogy leírjuk sok nehéz és szép esztendő fáradságának és tapasztalatainak tanulságait, mert tudjuk, hogy használunk vele. Reméljük, ha világosan kifejtjük a meggyőződésünk szerint feltétlenül és egyedül helyes elveket, melyek szerint művészeti nevelésünket szervezni kell, meg is győztünk mindenkit, aki értelmesen és szeretettel akarja megvalósítani a nagy eszményt: a művészet magyar talajból kinőtt virágos, erős fáját.

Minden természetes organizmus avagy ember alkotta gépezet élet- és működés-föltétele: az egység, a részek szerves összefüggése. Művészeti nevelésünk eddigi alakjában éppen ezt nélkülözte, és ezért is nem mutathat föl eredményt. Világos, hogy minden olyan javítást célzó reformterv hibás, mely művészeti nevelésünk elszáradt, életképtelen szerveit egy közbetoldott intézménnyel akarja élő szervezetté alakítani. E kérdésnél nem szabad sem a kegyeletnek, sem a takarékosági szempontoknak tekintetbe jönniök: dobjuk el a régit, mert hasznavehetetlen, mert rossz –, rakjunk erős, egészen új fundamentumot, építsük rá a magyar művészi nevelésnek egységes, minden részében szervesen összefüggő alkotmányát; olyan egész legyen ez, mint egy természet alkotta szerves organizmus, melyben, miként egy testben, egy lélek legyen, egy életfolyamat keringjen.

Hogy ezt miképp, milyen utakon érhetjük el, erre vonatkozó véleményünket vagyunk elmondandók, figyelmet kérve szavainknak, jóakaratot és szeretetet az ügynek.

Csak nagy vonásaiban adjuk tervét ama művésziskola szervezetének és szellemének, melyben mi egy ilyen intézmény ideálját szeretnők megvalósítva látni. A kivethetőséget szigorúan szem előtt tartjuk, de az apróbb reális részletekre nem terjeszkedünk ki, hisz azok az egésznek szelleméből úgyis maguktól folynak. Nem részletezzük a társművészetek (szobrászat, építészet stb.) nevelési belügyeit sem, mert nem rendelkezünk elegendő tapasztalati anyaggal, hogy szakszerűen és alaposan szólhassunk hozzá. Dolgozzák ezt ki ama szakok emberei, mi főleg a festészeti nevelést fogjuk tárgyalni, a társművészeteket csak annyiban érintve, amennyiben

a festészettel összefüggésben vannak, és amennyiben a tervezett művészeti iskola egységes szelleme és szervezete bizonyos általános művészeti princípiumok uralmát ezek fölött is megkívánja.

A Szépművészeti iskola

A Szépművészeti iskola, ez új intézet, Magyarországon a művészeti kiképzésnek egyetlen iskolája legyen, tehát *független minden más eddig létező rokon célú intézettől, önmagában teljes egész, melyben a növendéknek a kezdettől a legmagasabb kiképzésig alkalom nyújtassék.* Festők, szobrászok, műépítészek és metszők nyernének benne gyakorlati és elméleti oktatást. A gyakorlati tanítás az évnek mind a tizenkét hónapjában folynék, az elméleti tárgyakból csupán a téli hónapok estéin tartanának előadásokat.

Az intézet élén egy igazgató állana. *Az igazgatói állás reprezentatív méltóság;* tehát az igazgatónak a tanárok működésébe beleszólni hatáskörén kívül esik; az iskolai versenyek zsűrijében, melyben elnököl, akarat és vélemény tekintetében egyenrangú a többi tanárral vagy zsűritaggal; a vitás kérdésekben szavazata van. Festőiskolát vezethet, de ha nem akar tanítani, nem kötelező. Hangsúlyozzuk azonban, hogy az *igazgató iskolája éppoly jellegű és rangú, mint a többi tanáré.* Ezen intézményeknek nem szabad osztályok avagy esetleg igazgatói mesteriskola felállításával a tanárok közt mintegy rangfokozatokat állapítani meg. *Mindegyik tanár külön, függetlenül, minden kötelező tanterv nélkül, legjobb belátása szerint végezze a tanítványok nevelését kezdettől végig, illetőleg míg a tanítvány iskolájában maradni óhajt.*

Az adminisztratív rész vezetését egy titkár végezze, kinek kötelessége a beiratkozásra jelentkezőket elfogadni, a pályamunkákat beszedni, hirdetések közzétenni. Ezenkívül a modellekkel való érintkezés és a személyzetre való felügyelet is munkakörébe tartozik. Célszerű lenne ezen állást egy egyszerű hivatalnokkal betölteni, akivel az ifjúság minden félelem nélkül, bizalommal közlekedhetik. Melléje lehet aztán, ha sok a teendő, megfelelő irodaszemélyzetet adni.

A Szépművészeti iskolába fölvételre jelentkezhet bárki, ha a 15-ik életévét betöltötte. *A felvételt bármiféle meghatározott előkészültséghez* (pl. középiskolai bizonyítványhoz) *avagy elméleti fölvételi vizsgához kötni szükségtelen.* Az általános és részletes műveltséget megszerzi az a művész pályája további folyamán, mert kényszerítve van rá, hisz különben a modern műveltség minden fegyverével, egész apparátusával folytatott művészi versenyben nem képes megállani.

Egészen másképp áll a dolog *az előzetes gyakorlati jártasságot illetőleg.* Erről, mintegy hajlamát és tehetségét is demonstrálandó, *a jelentkezőnek fölvételi vizsgát kell tennie,* mely egy fejnek természet után való megrajzolásából álljon. Egy hétig üljön ehhez a modell az iskola egyik atelier-jében, és ezalatt a pályázóknak el kell készíteniök próbarajzukat. E próbarajzolás állandó felügyelet mellett történjék, hogy senkinek a rajzába más bele ne dolgozhassék.

Aktrajzot kívánni teljes lehetetlen attól, aki még soha nem próbálta, sőt aktot még nem is látott.

A fölvétel fölött a beadott rajz alapján az iskola tanári testülete határoz. A fölvett növendékek a titkárnál iratkoznak be, és pedig ahhoz a tanárhoz, akihez akarnak.

Minden növendék szabadon választja mesterét, és ezen önrendelkezési jog ez iskola szellemének egy sarkalatos elvét képezze. Tehát nem osztanak be, és semmiféle kényszert sem szabad alkalmazni az ifjúságra az arányos megosztás végett az egyes tanárok érdekében. Maradjon minden növendék annál a tanárnál, aki neki tetszik, akinek a vezetését magára nézve üdvösnek tartja. Éppen ezen önrendelkezési jog ésszerű érvényesíthetése szempontjából kívánatos, hogy az egyes műtermek – a különböző iskolák – egymás mellett, közvetlen összeköttetésben legyenek egymással, mert így a tanítványok nemcsak a saját tanáruk vezetését ismerik meg, de a másokét is figyelemmel kísérhetik. Aztán, ha ebből kifolyólag előfordulna az az eset, hogy valaki tehetségének és temperamentumának megfelelőbbnek gondolná egy másik tanár vezetését, legyen jogában iskolát változtatni, hasonlóan az Egyetemen is fennálló rendszerhez, ahol félvényként jelentkezhettek az ifjúság a tetszése szerint kiválasztott tanár előadásainak a hallgatására. Minden tanár tehát köteles legyen a fölvetését igazoló növendéket tanítványául elfogadni. Inkább, ha valamelyik tanár iskolája annyira látogatott lenne, hogy a jelentkezők nem férnének el benne, adjanak még egy termet rendelkezésére.

A tehetség eredetiségét csak így nem rongálhatja meg az iskolai nevelés; az önrendelkezési jog e szabadságával csak növelhetjük önállóságát és önértetét. Csupán ezzel a két tulajdonsággal lesz képes nagy föladatokat megoldására, anélkül hogy tekintélyekre támaszkodnék.

A növendékek osztályokba osztva ne legyenek. Az újonnan belépő ugyanolyan tanítványa az iskolának, mint a legrégebb. Egyenlő joggal pályázhatnak az összes díjakra, a legnagyobbat sem kivéve. Ha nem elég erős, úgy elbukik, a próbálkozás nem árt; ha pedig a pályamunkája jó, akkor megérdemli, hogy ezen kedvezményben részesüljön, tekintet nélkül arra, hogy „hányad éves”. Másrészt, ha pl. a tervezett „Nagydíj”-ra csupán negyedévesek pályázhatnának, akkor csak mindig ezek közül kaphatná valaki, relatíve tán legjobb – de akinél a többi növendék között sok érdemesebb lehet.

Éppen e lehetőség is azt mutatja, hogy *az iskola falain belül eltölthető évek számát meghatározni nem szabad.* Ami az egyik embernek sok, az a másinak kevés. Miért kényszerítsünk valakit fölösleges időtöltésre, és másrt miért szorítsunk ki akkor, amidőn még tanulmányait be nem fejezte, és szükségét érzi a további kiképzésnek.

Az osztályokba szorítás különben a legszerencsétlenebb tanítási módszere volt a régi iskolai rendszernek. Eklatáns példa volt rá a *Mintarajiskola*.

Az első évben egy tanár tanította a lapminták és a gipszfejek rajzolását, a második évben ugyanezek festését. Harmadik évben egy másik tanár az élő modell után való fejrészrajzolás és antik egész alakok gipsz utáni másolását, negyedik évben ugyanezek festését. Ha ezen négy év után még életben maradt vagy meg nem szökött, elkerült a harmadik tanár iskolájába, ahol aktot élő modell után is festhette. Így aztán mikorra eljutott a kezdet kezdetére, már elveszítette fogékonyságát és felfogásának frissességét.

Helyes vezetés mellett ennyi idő alatt a tehetségből már kész művész válhatik. De akkor a vezető tanárnak első perctől figyelemmel kell kísérenie tanítványa tehetségének alakulását, hogy ezáltal faragás közben kiismerje az anyagát, és gondos kezekkel megadja neki a befejező simítást.

A tanítás egyetlen alapelve a természet megismertetése legyen. Evégből fontos, hogy az oktatás már az első vonásnál élő alak utánzásával kezdődjék, úgy, amint

ez a külföldi modern iskolákban is történik. A tanár tetszése és belátása szerint fej- vagy aktmodellt állíthat be – felváltva, vagy kizárólag csak aktot –, tekintet nélkül arra, hogy a kezdőknek néhány hónapig nehezebben megy a munka. Nem szabad azonban semmiféle gipszöntvények másoltatásával rontani a kezdőket; nem szabad a tanítvánnyal elhíttetni, hogy más mestere is lehet, mint a természet; nem szabad utánzatokkal idegen fölfogást beoltani az ifjú ember tiszta lelkébe. Csak ezúton remélhetjük, hogy egyéni képességei érintetlenül fejlődnek majd ki.

Emellett természetesen szükséges a régi műalkotások másolatait is beszerezni, álljanak ott szemlélet és a művészi szellem fejlesztése céljából, de nem azért, hogy ezeket rajzoltassuk. A természet illetően való mellőzése által idegen művészi felfogás hatása alá kerülne a növendék, ezzel pedig saját egyénisége kifejlődését befolyásolnók és akasztanók meg. Hiszen a legelőkelőbb művészi alkotások éppen azok, amelyek az egyéniséget leghatározottabban, leghatalmasabban éreztetik meg, és ezek nem a jelen, de a megfelelő kor szellemét képviselik. Világos hát, hogy ily művek másoltatása csak káros lehet egy kezdő művészre, aki még nem erősödött meg annyira, hogy saját fölfogását képes lenne nem alá-, hanem csupán melléje rendelni. Ez aztán annyira megzavarhatná, hogy ezen művek állanának szeme előtt követendő példaképp, és a természetet csak kiegészítőnek tekintené, pedig éppen fordítva kell lennie.

A természet szeretettel való, mélységes tanulmányozása, a megérzése annak a belső, meleg kapcsolódásnak, mely a külső természet és az ember lelke között van, volt a tavasza minden művészi virágzásnak. Ez a műtörténelem tanulságaiból levont elvitázhatatlan igazság. Elég a görög művészet fejlődésére mutatnunk, aztán a ragyogó, pompázatos cinquecentót megelőző két század bájos, naiv művészetére, mely nem volt egyéb, mint a természet meghódítására vezetett hadjárat. A cinquecento gigászai már játszva uralkodtak a meghódított ország fölött, de az ő művészetükre alapított művészet ismét elvesztette az uralmat az egyetlen biztos talajon, és a hanyatlás rohamos lón. Ugyanezt a természethódító nehéz harcot vívták e században is a francia reneszánsz fanatikus úttörői. Csapásukon egész Európa művészeite szabad levegőre jutott, friss vérhez, új erőhöz nagy föladatakra.

Minden művészet a természet ágyékából született. A dekoratív művészetnek is csupán a természet adhat új motívumokat, a reminiscenciákkal teli emberi agy ezen erőforrás nélkül csak sablonokra, a már meglévők variálására képes. Hogy ezen visszatérés az ősforráshoz e téren is mily eredményekkel jár, arra fényes példa a modern angol iparművészet, mely a természetből merítve egészen eredeti, új stílushoz jutott.

Néhány pillantás a művészeti fénykorok evolúciójára bárkit meggyőzhet, hogy mindig az egyoldalú természetkultusz, az a sokat gáncsolt és meg sem értett naturalizmus volt a kezdet. Egész korszakok művészetének erőt adott ez, nyomában élet és virágzás kelt. *És ha ez nagyban a legjobb iskolának bizonyult, így kell ennek lennie az egyes művészek nevelésénél is.*

A növendéket a természet fanatikusává kell tenni. Ez az egyetlen, ami majd megedzi őket, és ami majd erős fundamentumát fogja képezni egy összhangban levő művészléleknek. Hogy erre mit fog építeni, azt meghatározni már nem az iskolai nevelés föladata. Ebben az irányban a tanárnak semmiféle befolyást gyakorolnia nem szabad.

A naturalizmus szellemében csak olyan ember képes nevelni, aki ez alappal maga is rendelkezik, akinek fölfogása és művei erről bizonyosságot tesznek. Igen ká-

ros lenne tehát egy iskola vezetését olyan valakire bízni, akinél a természet mellesleges, csak a külső effektus, a dekoratív megjelenés irányadó. A fejletlen látású publikum kápráztatására ez jó lehet, de ha a növendéket már az iskolában olcsó hatás vadászatára, külsőségekre oktatjuk – művészi alkotásai hasonlatosak lesznek azon épülethez, amely bizonyos távolságról ékeskedik mindama kellékekkel, melyek a gyönyörködtetésre és a szem megtévesztésére alkalmasak, de ha bele akarván a műbe hatolni, figyelmesen, közelebről megvizsgáljuk, rájövünk, hogy amit látunk, az csak értéktelen vakolat, az épület csak hitvány tákolmány, megfelelő alapja nincs, s a külsejében föltüntetett anyagot nem tartalmazza. Ettől a nagyképű, de alapjában véve hamis művészettől meg kell óvni a fiatalságot.

A tanárnak nemcsak elvben, de teljes meggyőződésében, egész szívében naturalistának kell lennie, mert csak így képes mások által is észrevétni a természetben azt a titkos összefüggést és szépséget, amit mindnyájan látunk, mégis oly kevesen tudnak csak meg is mutatni. A korrigálásnál soha sem arra kell figyelmeztetni a növendéket, hogy miként, mily technikai fogásokkal lehet hatásosabb tanulmányt készíteni, hanem hogy a valóságot minden megjelenésében megértse – lényegét és részleteit egyaránt fölfogja, és a mozdulat vagy világítás bármely változatában híven visszaadni törekedjék.

A természet helyes érzésével együtt a szeretetet kell nagyra nevelni. Szeretni embert, fát, levegőt, szóval mindent, ami körülvesz, egyformán, mert csak ezáltal érezzük azt a fenséges összhangot, mely összes alkotásainak szoros összekapcsolódásában nyilvánul. *Millet* műveiben látjuk ezt legtökéletesebben kifejezve. Ezekben érezzük az embert, mint a föld fiát, a szerető anya ölében, mely táplálja, neveli és gyönyörködteti. Látjuk műveiben a kölcsönös összefüggést, ami által minden egymásért teremtvé látszik lenni. A szeretet által érte el azt a művészi tökélyt, mely mindörökké példányképpül fog szolgálni. Semmi nagyképűsködés, semmi deklamálás nincs benne, de őszinteségével, melegségével a művészet legmagasabb régióiba emelkedett – belső értékben versenyezve a klasszikus művészet legbecsesebb produktumaival. Ilyen példányképet állítsunk az ifjúság szeméi elé, és ehhez hasonló tanárt a vezetésére. Az ilyen ember föltétlenül tisztelni fogja a növendékben is a természet legnagyobb ajándékát: az egyéniség szabadságát.

*

Hogyha a művészeti iskola tulajdonképpeni célját képező gyakorlati oktatásnál szükség van a lehető legnagyobb szabadságra, magától következik, hogy a csupán kiegészítő elméleti ismeretek elsajátításánál még inkább meg kell hagynunk az önrendelkezési jogot. Kötelességünk ugyan minden irányban s minden lehető módon gondoskodnunk, hogy a növendék művésszé való képzéséhez kellő szellemi anyagot és tanulmányai megszerzéséhez minden alkalmat megkaphasson, azonban nem szabad ezt kötelezővé tenni. *Az elméleti tanulmány csakis fakultatív lehet.* Meg kell várni a fiatal embernél azt az érettségi fokot, midőn saját magától kezdi érezni az elméleti ismeretek, a szélesebb körű művelődés szükségességét.

Hogy miért nem szabad elméleti dolgokkal a növendék erejét megosztani, elforgácsolni, ez könnyen megérthető. Tudjuk magunkról nagyon jól, hogy abban az időben, amikor tanulmányainkat kezdtük, a naponkénti aktfestéssel eltöltött 6-8 óra annyira igénybe vette teljes erőnket és figyelmünket, hogy képtelennek érez-

tük magunkat bármi egyéb szellemi munkával foglalkozni. Még így is egész hónapokon keresztül megfeszített figyelemre és szorgalomra volt szükségünk, amíg valami csekély előmenetel lett az eredmény. Két vagy három éven is át e lelkes mesterség elsajátítása oly nagy idegmunkát, odaadást és szeretetet igényel, hogy képtelenség bárki részéről is ezen idő alatt egyébbel is komolyan törődni, anélkül hogy ez a gyakorlati tanulmányra zavarólag ne hasson.

Ameddig a növendék a természettel való behatóbb ismeretség által nem jutott el arra a képzettségi fokra, hogy a helyes rajzról, az arányok s a mozgás természetes összhangjáról és a különböző testek karakteréről fogalma legyen, addig amúgy sem képes a mások előadásából megérteni azt a művészi szépet, amit a klasszikus művészet, a régi mesterek művei, vagy akár a modern művészek alkotásai reprezentálnak. *Az elméleti művészeti oktatásnak csak azután szabad kezdődnie, amidőn a növendék a művészet mesterségével lehetőleg tisztában van, s amikor már a természetet látni képes.* Ha ezzel ellenkezőleg már kezdetben a művészetek bölcséletét adnók elő, ez körülbelül olyan lenne, mintha az írás mesterségével egyszerre ismertetőnk valakivel a költői műfajok elméletét. Nem szabad a művész pályája kezdetén az absztrakt tudás árkaikat vonni keresztbe akkor, amidőn még először talpra kell állítanunk, hogy a maga lábán járni tanuljon.

Távolról sem tartjuk azonban feleslegesnek az elméleti ismeretek előadását, sőt ellenkezőleg. Járjanak be az intézetbe jelesebb szaktudósaink, a téli időszak óráiban beszéljék el hallgatóiknak tanulmányaikat, világosítsák meg saját közvetlen tapasztalataikkal és impresszióikkal a tudományt, melynek szószólói, s meggyőződésükkel melegítsék át a száraz anyagot. *Az emberi szellem evolúcióját megismerni vágyó növendék tudásszomját a legszélesebb körben ki kell elégíteni.* Legyen itt módjában kor-, műveltség-, irodalom- vagy művészettörténelmet és bármely tudományt hallgatnia, mely a művészettel valamelyes összefüggésben vagy vonatkozásban van, és ne egy tanár hirdesse, bár érdekes, egyéni, de éppen mint ilyen, egyoldalú fölfogását. *Jöjjenek ide írók és művészek, különböző irányok és fölfogások emberei, hirdessék meggyőződésüket, legyen az a katedra szószék, ahonnan bármely művészeti hitvallás apostola propagálhassa eszméit.* A művészetnek nincsenek kodifikált törvényei, melyek szerint bárki, egyes ember a művészet elméletét megmagyarázhatná, és egy művésznövendék, akinek alkotni kell majd, nem azért tanulja azt, ami a művészetben megtanulható, hogy jól-rosszul megállapított egyoldalú elvek összegyűjtéséből élőködjék. Ha több embert hall, majd megtalálja a hangokat és formákat, melyek érzéseinek és gondolkozásmódjának megfelelnek.

Az elméleti nevelésnek csak ezen rendszere mellett lesz a művész műveltsége egyéni, gondolkozása minden ízében önálló.

Különösen nehéz feladat nálunk, Magyarországon például a művészetek történetének ismertetése, mert ez szemléltetés nélkül igen könnyen a szavak száraz halmazává válik. És bizony nem vagyunk abban a helyzetben, hogy az egyes korszakoknak, irányoknak és ezek legnagyobb képviselőinek fejlődését eredeti műveiken magyarázhattuk meg. Párizsban vagy Londonban magunk előtt láthatjuk az emberiség művészi produktumait, a műveltség legifjabb korától napjainkig. Ezekre rámutatva néhány szóval jobban jellemezhetjük az egyes korszakok és nemzetek szellemi különbözőségeit és karakterét, mint kötetnyi száraz értekezésben. Ezeket a hiányokat, fájdalom, semmi áron sem pótolhatjuk: meg kell elégednünk azzal, ami van. Használjuk föl, amennyire lehet; azonkívül jó, nagy reprodukciók

is segítenek valamit – mindenesetre több hatást érünk el vele, mint a tankönyvek magyarázataival. A hiányokat pedig pótoljuk a megfelelő kor irodalmi műveinek ismertetésével. Különbösen is igen ajánlatos az irodalom- és művészettörténelem parallel előadása, kapcsolatban az általános művelődés történetével.

Az építészet, és ennek keretében a távlatlan és az ornamentika mint mellék-tárgy, szintén adassék elő ezen nyilvános előadásokon, természetesen csak a külső megjelenés és a stílus megismertetése szempontjából. Nagy szükségük van erre azon festőknek és szobrászoknak, kik dekoratív és monumentális alkotásokra éreznek hajlamot magukban. Azonban a tanárok nehogy építészeti rajzok készítésével gyötörjék el a gyakorlati munkájával amúgy is kifáradt növendéket. Aki egészen behatóan, gyakorlatilag akar foglalkozni az építészet tudományával is, az iratkoz-zék be mint rendkívüli hallgató az építészek tanfolyamára.

Ezen elméleti tárgyakhoz járulna még a bonctan előadása is, mely külön a művészeket érdeklő szempontok szerint történjék, úgy, amint jelenleg is van.

Akár az elméleti, akár a gyakorlati tárgyakból való vizsgázásnak értelme nincs. A művész tehetsége által érvényesül és bizonyítványra nem szorul; saját magának tanul, tudatlanságával saját magának árt, nem úgy, mint például az orvos vagy ügyvéd. A művészet szabad mesterség, melytől eltiltani senkit sem lehet; a rossz képek legföljebb a jó ízlésű szemlélőket bosszantják. Az igaz, hogy ez nagy bűn, de hát az életben vegyesen bukkan fel a jó és a rossz, a művészet sem lehet az a csodatalaj, mely konkoly nélkül teremje a tiszta búzát. Franciaországban is van festőproletariátus, melyet azonban távolról sem a művészeti nevelés hibájául kell betudnunk. A természet maga nem egyformán osztja a képességet, s ezt az akadémiaik nem egyenlíthetik ki. Mert a minden téren uralkodó nagy törvény érvényesül itt is: száz ember próbálkozzék meg és bukják el a nehéz úton, míg egy akad, aki biztos, erős lépéssel végig bír rajta menni: a művészet vérrrel, verejtékkel puhított útján.

E keserves törvény érvényesülésének vizsgákkal, képesítő oklevelekkel semmi szín alatt sem állhatjuk útját. Ha ezen eszközökkel akarjuk a selejtes részt kirosztálni, könnyen előfordulhat az az eset, hogy kizárnak olyan talentumos embereket, kik nem képesek elég gyorsan fejlődni, s tehetségük hernyó korában a föl nem ismerés áldozatai lehetnek. Nem okultunk-e az akadémiákon annyiszor előforduló ilyenfajta gyászos tévedésekből? Gondoljunk Munkácsyra, Menzelre stb. Vagy jövőben másképp lenne talán? Jövőben is csak emberek ítélnék majd, és fognak is tévedni sokat és nagyot. Mondjuk ki hát, hogy *tehetségtelenség miatt az intézetből senki ki nem zárható.*

Ha aztán emiatt sokan lesznek festők, annak nem a művészet vallja kárát, csupán a megélhetésük lesz nehezebb. Ez már szociális kérdés, mely a közönségnek művészi nevelésével, általában pedig szellemi és anyagi színvonalával függ össze. Ezt a kérdést megoldani nem föladata a Szépművészeti iskolának, mely csupán a művészek helyes nevelését tűzheti ki céljául.

*

A művészi nevelésben mindenütt igen hasznos, mintegy élesztő szerepet játszanak a *versenyek*. A törekvést, az ambíciót és a szorgalmat fokozzák, a díjat nyert növendék pedig anyagi segítséghez is jut általa. Tessék tehát havonként kompozíció-

ra és iskolai stúdiumra versenydíjakat kitűzni, melyekre csak az iskola növendékei pályázhatnak, s melyek odaítélése fölött szakzsűri döntsön. *Fontos és elengedhetetlen követelmény, hogy a zsűri kizárólag az illető szak embereiből álljon: a festményeket kizárólag festőművészek, a szobor pályamunkákat csupán szobrászok bírálják, és így a többi művészeteknél is.*

Ezen évközi versenyeken kívül volna még minden év végével az ún. „Nagydíj” mind a négy művészet növendékeinek külön. A „Nagydíj”-ra nyilvános versenyen pályáznának, melyben részt vehet a Szépművészeti iskola növendékein kívül minden művésznövendék, aki magyar állampolgár, és a 30-ik életévét még be nem töltötte. Nem célunk itt e nagy versenynek részletes tervét adni, a „miként”-nek praktikus megoldása – az általunk kifejtett elvek szigorú szemmel tartása mellett – azon értekezletnek lesz feladata, melyet ezen ügyben tanácskozás végett a Kultuszminister úr őkegyelmessége fog összehívni. Ugyanez okból nem zavartuk fejtegetéseink menetét az egyéb apró reális szükségletek részletes kidolgozásával sem.

A nagydíjért való nyilvános évi versenyt célszerű lesz a párizsi *Prix de Rome* mintájára szervezni, természetesen a magyar viszonyok és magyar művészeti szükségletek tekintetbe vétele mellett. Az ösztöndíjat a nyerő három éven át élvezhesse, és ezalatt *ott tartózkodhassék, ahol neki tetszik*. Mehessen vele külföldre, bárhová, de ha művészi vágya, céljai és temperamentuma valamely magyar vidéket, Szegedet vagy Debrecent, avagy akár a Dunántúl, a Kárpátok vagy Erdély bármely vidékét tűzné ki tanulmánya és működése helyévé és tárgyává, mehessen oda, s dolgozhassék ott.

Hiba volna a nagydíjból kizárólag „Párizsi-díj”-at csinálnunk. Egy művésznak megadni mindazt, ami kiképzésének éppen legmagasabb követelményeit képezi, Párizs egymaga elégtelen. Maguk a franciák sem mellőzték soha a művészetek őshazáját, Olaszországot, miképp tehetnök mi? Olaszországba az utat igenis Párizson, mint egy hozzánk közelebb fekvő művészet főállomásán keresztül kell megtennünk, de ott megállapodnunk oktalan lenne.

Mint iskola Párizs ma már nem az, amelyből az a nagy, életteljes és életet keltő francia művészet erejét szította. Aki a még ezelőtt csak tíz évvel uralkodó szellemet, törekvéseket és elveket összehasonlítja a mai viszonyokkal, csodálkozva tapasztalja már a nagy változást. A francia művészet nagy alakjai meghaltak; műveik legjobbjai szétszórva a világban a tegnap fényét mutatják: törekvéseik és hitvallásuk már a műtörténelemé. Párizsban ma művészeti divatok járnak, rafinált, finom, mesterséges művészet, melynek gyökere az előző nagyok művészetében és nem a természetben van. Ez út csak lefelé visz.

Különbösen is azok az eszmék, elvek, melyek a francia művészetet nagyvá tevők, ma már az egész világi. Az összes művelt nemzetek művészetében egyaránt érvényesülnek. A francia iskola tanítási elve a rajz és a színek helyes megfigyelésén alapult, és ma ezen művészi alap a természet szigorú tanulmányozása által megszereshető bárhol, Budapesten éppúgy, mint Párizsban. Aki a „nagydíj”-at elnyerte, annak már ezen alapvető iskolán túl kell lennie, és törekvése már csak az lehet, hogy látkörének szélesbítése által a művészi képzettség legmagasabb fokára emelkedjék.

Ekkor már a modern francia művészet produktumai nem elegendők, de szükséges a művészi alkotások összessége, hogy kifejlődjék és öntudatra jusson bennük az a mély érzés, mely kortól és nemzeti jellegtől eltekintve képes az abszolút szé-

pet megérezni és abban gyönyörködni. Itt már sem a távolságot, sem a közelséget nem vesszük észre, de a természetben és bennünk élő örök időktől való Istent érezzük nyilvánulni. Ez az Istenből való meleg lélek az, ami gyújt, ami éget az emberi alkotás hideg anyagában. Ezt okozatilag kimagyarázni és megtanulni nem lehet. A remekmű előtt érezzük, hogy olyan valakivel találkoztunk, akit már régen ismertünk, de még ebben az alakjában nem láttunk.

Ha valaki eddig emelkedett, akkor már nála is megalakulnak a hasonló, kifejezésre alkalmas formák. Csak avégből szolgáljanak ez alkotások művészi érzéseinek fejlesztő eszközeiül, hogy még jobban meggyőződjenek, miszerint minden a természetből ered, ami fenséges. – A leírt úton jutva idáig fog ezekhez hasonló értékű, de egészen új, egyéniségéből fakadó műveket teremteni.

Ha tehát a természet tanulmányozása által szerzett alaphoz megadtuk ezen szemléleti kiművelést is, felhasználtuk a művészek kiképzésére szolgáló összes eszközöket.

Nagybánya, 1898. december hó.